

MONDATTAN ELŐADÁS

2024/2025. őszi félév

dr. habil. Schirm Anita

schirmanita@gmail.com

<https://www.youtube.com/c/Nyelveszetmindenkinek>

Az óra helye és ideje: III-as terem (AD-0053-2), hétfő:16:00–17:30

Fogadóóra: oktatói szoba, hétfő 17:30–18:00

A kurzus fő célkitűzése: megismertetni a hallgatókat az egyszerű és az összetett mondat legfontosabb elméleti és gyakorlati kérdéseivel.

A kurzus főbb témakörei:

1. A mondattan tárgya, a mondat megközelítései és osztályozási lehetőségei
2. A különböző mondatelemzési modellek összehasonlítása
3. Nézetek az alany és az állítmány viszonyáról
4. A szintagma fogalma, elhatárolása más szerkezetektől, szintagmacsoportok: szintagmalánc, szintagmabokor, szintagmasor
5. A mondat szerkezete: szinteződés és tömbösödés az egyszerű és az összetett mondatban
6. Az aktuális mondattagolás
7. A modalitás nyelvi eszközei
8. A mondatmegértés folyamata és modelljei (pl. garden path modell)
9. Az alany és az állítmány típusai, egyeztetésük
10. A tárgy fogalma, fajtái, kifejezőeszközei, szerkezeti felépítése, a határozói értékű tárgy
11. A határozó fogalma, szófaja, kifejezőeszközei, különleges szerkezettypusai, a határozók rendszere, a sajátos jelentéstartalmú határozók, kötött és szabad, szemantikus és aszemantikus határozók
12. A jelző általános kérdései, a jelzőfajták áttekintése, az értelmező
13. Az információ tartalmi-logikai és grammatikai széttagolódása, a fontossági hierarchia
14. Az egyszerű és az összetett mondat határsávja
15. A mellérendelő összetett mondatok részletes vizsgálata
16. Az alárendelő összetett mondatok általános kérdései
17. Néhány mondatnyi fogalom részletesebb megismerése (pl. tematikus szerep, kommunikatív szerep, mondatátszövődés)

A kurzus teljesítésének feltételei:

Az előadásokon nem kötelező részt venni, ám ajánlott, mivel nincs egyetlen, az egész kurzust lefedő tankönyv.

Bizonyos témakörökhöz a **Nyelvészet mindenkinek** YouTube csatorna (<https://www.youtube.com/c/Nyelveszetmindenkinek>) alábbi videóit kell feldolgozni.

- Mi a mondat? - A mondat megközelítései: https://youtu.be/fsQJaD8O_nk
- Zűrös mondatrészek: az alany és az állítmány: https://youtu.be/ED7-Y4r6_wE
- A mondatok szerkezete: https://youtu.be/_yXMAzksGwE
- A mindig aktuális aktuális tagolás: <https://youtu.be/StWu87ZW75M>
- A még mindig aktuális aktuális tagolás: <https://youtu.be/kTFWX99hIvY>
- A modoros modalitás: https://youtu.be/r4LRU8W_U-Q
- Az egyszerű összetett mondat: <https://youtu.be/FYp6IUTy3V0>
- A titokzatos összetett mondat: <https://youtu.be/T0ptrSxCyS8>
- Mire vonatkozik a vonatkozó mellékmondat: <https://youtu.be/6fbDXfncjpM>
- Félrevezető mondatok – Te vajon bedölsz nekik? https://youtu.be/pDBcp1wE1_o

- Töltelékszavak újratöltve: <https://youtu.be/NSeRIA6NuMw>
- Mi fán terem a diskurzusjelölő? - A mondatpótlótól a diskurzusjelölőig: <https://youtu.be/8Bt8BuWcrw0>

Ezek pontos sorrendjét, illetve további videók elérhetőségét az órákon közlöm majd.

A kurzus **írásbeli vizsgával** zárul. A szorgalmi időszak utolsó hetén (**2024. december 9-én**) az óra időpontjában és helyén lehetőség van **elővizsgát** tenni. A vizsgafeladatsorokban az elméleti kérdéseken túl egy egyszerű és egy összetett mondat is szerepel majd, amelyeket lineárisan kell elemezni.

Kötelező irodalom:

Keszler Borbála (szerk.) 2000: *Magyar grammatika*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 347–554.
Marótiné Korchmáros Valéria 1993: *Mondattan*, Szeged, JATE Press

Ajánlott irodalom a mondattan iránt mélyebben érdeklődőknek:

Békési Imre 1986: *A gondolkodás grammatikája*, Tankönyvkiadó, Budapest
Crystal, David 1998: Szintaxis, In: Uő: *A nyelv enciklopédiája*, Osiris Kiadó, Budapest, 124–131.
Deme László 1966: Szinteződés és tömbösödés az egyszerű mondatban, *Magyar Nyelvőr* 90, 275–287.
É. Kiss Katalin 1998: Mondattan, In: É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter (szerk.): *Új magyar nyelvtan*, Osiris Kiadó, Budapest, 17–184.
Elekfi László 1964: Az aktuális mondattagolás egyik alapformája a magyarban, *Nyelvtudományi Közlemények* 66, 331–370.
Faluvégi Katalin – Keszler Borbála – Laczkó Krisztina – Lengyel Klára – Rácz Endre 1994: *Magyar leíró nyelvtani segédkönyv*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 67–147.
B. Fejes Katalin – Békési Imre 1999: *Elemzések a mondat szintje alatt és fölött*, Szeged
Galgóczi László – Vass László (szerk.) 2006: *A mondat: kaland: hetven tanulmány Békési Imre 70. születésnapjára*, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged
Hadrovics László 1969: *A funkcionális magyar mondattan alapjai*, Akadémiai Kiadó, Budapest
Kálmán László (szerk.) 2001: *Magyar leíró nyelvtan. Mondattan I.*, Tinta Könyvkiadó, Budapest
Kugler Nóra 2018: *Az összetett mondat*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, http://www.eltereader.hu/media/2018/05/Kugler_Az_osszetett_mondat_READER.pdf
Laczkó Krisztina 2001: Az alany és az állítmány viszonyáról: hozzárendelés vagy alárendelés? *Magyar Nyelvőr* 2001/4, 407–418. <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1254/125402.htm>
Pléh Csaba 1998: *A mondatmegértés a magyar nyelvben*, Osiris Kiadó, Budapest
Pléh Csaba 2014: A mondatmegértés folyamata, In: Pléh Csaba – Lukács Ágnes (szerk.): *Pszicholingvisztika I*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 251–285.

Gyakorlókönyvek:

Gaál Edit 2020: *Mondatelemzési feladatok I.* Tinta Könyvkiadó, Budapest
Keszler Borbála – Lengyel Klára 2009: *Magyar grammatikai gyakorlókönyv*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 147–283.
Kótyuk István 2007: *Mondattani elemzések, Segédkönyv a magyar nyelvtan tanulmányozásához*, PoliPrint, Ungvár, <http://mek-oszk.uz.ua/07800/07829/07829.pdf>
P. Lakatos Ilona (szerk.) 2006: *Grammatikai gyakorlókönyv (mintaelemzésekkel és segédanyagokkal)*, HEFOP Bölcsész Konzorcium, <http://mek.oszk.hu/04800/04891/04891.pdf>
Medve Anna – Farkas Judit – Szabó Veronika 2010: *4x12 mondat*, Iskolakultúra, Veszprém <http://mek.oszk.hu/10100/10114/10114.pdf>
Rácz Endre – Szemere Gyula 1986: *Mondattani elemzések*, Tankönyvkiadó, Budapest